

Джерелом доходу власників є не прибуток, а доходи підконтрольних компаній, що постачають сировину та реалізують продукцію підприємця. Важливим інструментом створення доходу виступає трансфертне ціноутворення, коли виробниче підприємство сплачує постачальникам сировини завищену ціну та продає збутовим компаніям продукцію за заниженою ціною.

Традиції нових власників засновані на володінні контрольним пакетом акцій, завдяки чому є можливість хоча б частково відмовитися від підтримки "мережевої організації" та зменшити витрати на її користь. Новий власник об'єктивно зацікавлений у поступовому усуненні контролю над компанією з боку "мережевої організації", тобто традиційних постачальників та покупців, представників влади та власних менеджерів.

Бізнес-групи пострадянських країн використовують акціонерні та майнові інструменти координації діяльності. Значна частина немайнових інструментів пов'язана зі традиціями "мережових організацій" та високим ступенем невизначеності, що притаманна перехідним економікам. Прикладом такого типу координації є давальництво (холдинг або процесинг). Давальницька угода – це така організація виробництва, за якою промислове підприємство здійснює переробку сировини незалежно (але не обов'язково) постачальника, який розраховується за послуги або грошима або частиною готової продукції. Серед причин розповсюдження таких схем: знецінення оборотних засобів підприємств переробної промисловості на початку реформ, нерозвиненість товарного кредиту, прагнення уникнути сплати податків тощо. Проте головним результатом є фактичне встановлення контролю над підприємством, придбання фактичних прав власності на активи, що формально не належать постачальнику сировини. Вибір між давальницькими поставками та придбанням пакету акцій підприємства визначається на основі величини попиту на готову продукцію та наявними виробничими потужностями підприємств. Якщо в умовах недостатнього попиту виробничі потужності використовуються не повністю, то цінність переробки зменшується, тобто постачальникам сировини не має сенсу здійснювати додаткові витрати на придбання пакетів акцій переробних підприємств. Чим більше завантажені виробничі потужності в умовах

високого попиту, тим більше стимулів у постачальників до придбання акцій переробного підприємства.

Галузева спеціалізація бізнес-групи є наслідком вертикальної та горизонтальної інтеграції та залежить від розміру групи. Невеликі бізнес-групи утворені шляхом вертикальної та горизонтальної інтеграції та спеціалізуються на виробництві невеликої кількості близьких замінників. Великі зазвичай мають конгломератну структуру та рідко мають єдину спеціалізацію.

Висновки. Спонукальними мотивами вертикальної інтеграції на українських галузевих ринках виступають: економія на трансакційних витратах, асиметричність інформації, збільшення прибутків за рахунок вирішення проблеми "подвійної надбавки", прагнення підприємств зменшити тиск державного регулювання, використання ефективної системи цінової дискримінації, зменшення втрат від монопольної влади закупівельних фірм. Переваги вертикальної інтеграції демонструють підприємства в експортних або імпортозамінних галузях економіки України, що проявляється через підвищення конкурентоспроможності, покращення основних показників діяльності, покращення структури експорту тощо. Негативні наслідки вертикальної інтеграції виявляються через створення бар'єрів щодо входження на ринок інших фірм, а також отримання монопольної влади фірм-продавців. Головна суперечність інтеграційних процесів полягає у посиленні конкурентоспроможності, з одного боку, та можливості реалізації монопольного становища, з іншого, що може бути вирішена лише шляхом узгодження процесу вертикальної інтеграції із стратегічними завданнями економічної політики країни.

1. *Adelman, M.* Concept and statistical measurement of vertical integration // *Business Concentration and Price Policy*. Princeton: Princeton University Press, 1955; 2. *Harrigan, K. R.* Vertical Integration and corporate strategy // *The Academy of Management Journal*, 1985. V. 28. N 2. P. 397–425; 3. *Коуз Р.Г.* Природа фірми // Природа фірми: Походження, еволюція і розвиток: Пер. з англ. / За ред. О.Е.Вільямсона, С.Дж.Вінтера. – К.: А.С.К., 2002; 4. *Вільямсон О.Е.* Економічні інституції капіталізму: Фірми, маркетинг, укладання контрактів. – К.: АртЕк, 2001; 5. *Уільямсон О.И.* Вертикальна інтеграція виробництва: соображення по поводу неудач рынка // *Теория фирмы: сборник*. – СПб., 1995. – С. 33–53; 6. *Костусев О., Таллах В.* Тенденції розвитку конкурентного середовища на ринках послуг оптової та роздрібної торгівлі та проблеми відносин економічної залежності. – Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України. – 2008. – № 1. – с.34; 7. *Авдашева С.* Бизнес-группы в российской промышленности. – Вопросы экономики. – 2004. – №5. – с.121-134.

Надійшла до редколегії 24.02.2009

Н. Кочергіна, канд. екон. наук, доц.

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДЕРЖАВНУ МІГРАЦІЙНУ ПОЛІТИКУ УКРАЇНИ

Стаття присвячується аналізу міжнародної міграції робочої сили та її впливу на розвиток міграційної політики в Україні.

This article is devoted to the analysis of the labor force international migration and its influence on the development of migration policy in Ukraine

В сучасних умовах розвитку світового господарства сподівання на саморегуляцію ринкової системи, у тому числі на ринок праці, не виправдовується, тому необхідним стає формування нової моделі регулювання зайнятості в поєднанні з ефективністю міграційної політики держави. Турбота держави про досягнення у країні найбільш повної й ефективної зайнятості, як головної соціальної гарантії для економічно активного населення, є пріоритетом державного регулювання ринкової економіки. В той же час істотно зростання масштабів та нарощування інтенсивності міграційних процесів, залучення до них значної кількості працівників визначає важливу роль міжнародної трудової міграції у соціаль-

но-економічному розвитку країни. Постійне зростання масштабів міжнародної міграції, залучення в неї все нових і нових верств населення та країн робить актуальним дослідження міжнародної міграції робочої сили, як однієї з форм міжнародних економічних відносин, та її впливу на соціально-економічний розвиток як світового господарства, так і окремої країни. [1, с. 56]

Поступово складаються й стають особливо тісними всебічні світогосподарські регіональні зв'язки, що охоплюють багато країн. Лібералізація міжнародного обміну полегшила адаптацію національних господарств до зовнішніх умов і впливів, сприяла більш активному їх включенню в міжнародний поділ праці і кооперацію, у процес

широкого міжнародного спілкування та співробітництва, поширенню міграційних тенденцій у русі факторів виробництва, зокрема міжнародної міграції робочої сили.

У економічній науці накопичено великий досвід, що дозволяє характеризувати основні риси, масштаби міграції, визначити історичну періодизацію, можливі наслідки міграційних процесів. Водночас невирішеною залишається завдання формування дієвої міграційної політики в Україні, проблема ефективного державного регулювання процесів трудової міграції з урахуванням особливостей, передумов, факторів та форм міграції, системи захисту мігрантів.

Предметом дослідження у статті є теоретичні основи міжнародної міграції робочої сили та розвиток міграційної політики України.

Об'єктом дослідження є діяльність держави у сфері регулювання міграційних процесів в Україні.

Метою написання статті було визначити і дослідити фактори міжнародної міграції робочої сили, що сприяють або заважають розвитку й вдосконаленню міграційної політики в Україні. У роботі відповідно до даної мети поставлені наступні задачі:

- ✓ проаналізувати економічні наслідки міжнародної міграції робочої сили;
- ✓ визначити фактори, що впливають на формування міграційної політики в країні;
- ✓ дослідити особливості сучасної міграційної політики України;
- ✓ визначити напрями вдосконалення міграційної політики України.

Проблемам міжнародної міграції робочої сили присвячено роботи відомих зарубіжних вчених починаючи з Ф.Ліста, Ш.Л.Монтеск'є, А.Тойнбі, а також Дж.С. Беккера, Х.Р.Кларка, А.Лаффера, А.Роя, Дж.Р.Харриса, Стенлі Л.Брю і Кемп бел Р.Макконелл та ін. Серед українських вчених проблеми міжнародної міграції робочої сили досліджуються у роботах С.Злупка, М.Романюка, В.І.Савчука, В.Олефіра, М.Шульги, С.Чеховича, тощо.

В усі часи робоча сила належала до мобільних факторів виробництва, її переміщення з країни у країну були епізодичними й масовими, здійснювались у добровільному і примусовому порядку, мали економічні і політичні причини. Термін "працюючий мігрант" визначається у Конвенції Міжнародної організації праці №97 та №143, як особа, яка мігрує чи мігрувала з однієї країни в іншу з метою отримання роботи. [2]

Наукові публікації вітчизняних дослідників міжнародної міграції робочої сили останніх років акцентують увагу на причинах, наслідках, стратегіях зовнішньої міграції в Україні, пропонують методологію і практику регулювання міграції населення України за умов транзитивної економіки, досліджують вплив міграції на трудовий потенціал держави. [3, с. 32]

Для глибшого розуміння суті міжнародної міграції доцільно визначити й проаналізувати визначальні фактори міграції, серед яких основними можна виділити: вік, сімейні обставини, освіту, відстань, рівень безробіття в країні, можливість краще реалізувати здібності, імміграційні квоти, членство у профспілках, політичні чи переслідування іншого роду. [4, с. 98]

Вчені вивчаючи процеси міжнародної міграції, зробили висновок, що головний параметр, який визначає схильність до міграції – бажання отримувати більшу оплату праці, а також вік. Простежується зворотна залежність між віком людей та схильністю до міграції. Не менш важливим фактором міграції є сімейні обставини. Неодружені люди більш схильні до міграції, ніж одружені; наявність в сім'ї дітей шкільного віку знижує схильність до міграції. Третій важливий фактор міжнарод-

ної міграції – рівень освіти. Чим вищий рівень освіти (за інших рівних умов), тим більша вірогідність того, що людина мігруватиме. Четвертим визначальним фактором міграції є відстань до країни еміграції. Можна підкреслити, що схильність до міграції знаходиться в оберненій залежності від відстані, на яку людина має намір мігрувати, причому що мігранти часто обирають маршрути, які були освоєні раніше їх родичами, друзями. Слід вказати і на психологічний фактор: чим більше відстань переміщення, тим психологічні втрати будуть більшими. П'ятий, не менш важливий визначальний фактор міграції – рівень безробіття в країні.

Погоджуючись з вище перерахованими детермінантами міжнародної міграції робочої сили, слід відзначити, що при розумінні суті факторів, які визначають особливості міграції робочої сили в Україні, необхідно мати на увазі те, що в умовах економічної трансформації та фінансової нестабільності певні настрої апатії і песимізму, які спостерігаються у нашому суспільстві, можуть впливати і, без сумніву впливають на непростий, а деколи і навіть стихійний процес прийняття рішення емігрувати.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що міграційної рухи – найбільш чутливий індикатор масової поведінки населення. Вони є своєрідною реакцією на зміни у соціально-економічній та політичній сферах суспільства, а їх масштаби та напрями певною мірою визначають нестабільність суспільного економічного розвитку.

Визначаючи економічні наслідки міжнародної міграції робочої сили, слід сказати про переміщення специфічного товару – робочої сили, яка до того ж сама є фактором виробництва інших товарів. Країна, яка експортує робочу силу, як правило отримує своєрідну плату за такий експорт у вигляді переказів частини доходів емігрантів. В умовах відносного надлишку трудових ресурсів в багатьох країнах вивіз робочої сили дозволяє зменшити безробіття, забезпечити збільшення надходження грошових коштів з-за кордону. Але, з іншого боку, вплив висококваліфікованої робочої сили (яка є найбільш конкурентоспроможною на закордонних ринках праці) приводить до зниження технологічного рівня потенціалу країн-експортерів, їх загального наукового і культурного рівня. [1, с. 24]

Отже, міграція робочої сили веде до вирівнювання рівнів оплати праці в різних країнах. В результаті міграції сукупний обсяг світового виробництва збільшується внаслідок ефективнішого використання трудових ресурсів за рахунок їх міжкрайового переміщення. Експорт робочої сили характеризується переказами емігрантів, які виступають в ролі своєрідної плати за робочу силу. За даними МВФ, приватні перекази включають в себе: крім надходжень від іммігрантів (більше 98 % цієї статті) повернення податків, сплачених громадянами даної країни, інші податки та збори, які не обумовлені договором, субсидування різних політичних угруповань, пенсії, надходження, допомоги сім'ям та ін. Отримання валютних доходів від експорту робочої сили не супроводжується одночасними виробничими витратами в країні походження, як це характерно для роздрібної торгівлі.

Таким чином, валютний ефект від експорту робочої сили є вищим, ніж від торгівлі товарами. У тих країнах, які в основному "спеціалізувалися" на експорті трудових ресурсів, ця частка є досить високою і навіть збільшилася (колишня Югославія, Пакистан). Можна визначити чотири прямих джерела валютних надходжень від експорту робочої сили:

- ✓ податки з прибутку фірм-посередників;
- ✓ податки з переказів мігрантів на батьківщину для підтримки сімей;

✓ особисте інвестування мігрантів (вивіз на батьківщину засобів виробництва і предметів тривалого користування, купівля земельних ділянок, нерухомості, цінних паперів);

✓ фінансова допомога від країн-імпортерів робочої сили, які використовуються часто на відтворення трудових ресурсів, в соціальну сферу.

Дослідження показують, що мігранти повертаючись на батьківщину, привозять з собою цінності і заощадження на суму, рівну величині трансфертів. Таким чином, суму можна збільшити вдвічі, щоб отримати реальну величину надходжень у національний дохід країни-експортера робочої сили. Так, наприклад у колишній Югославії валютні надходження від експорту товарів і послуг склали щорічно біля 10 млрд. дол., а від експорту робочої сили у вигляді тільки переказів країна отримувала 3,5 млрд. дол., а по поверненні мігрантів – ще стільки ж, в результаті фактичні надходження склали біля 7 млрд. дол. [5, с. 28]

Отже, розрахунки показують, що валютна ефективність експорту робочої сили мінімум в п'ять разів вище валютної ефективності товарного експорту. Надходження за останні роки збільшувалися серед інших надходжень у країни, що розвиваються високими темпами – 10 % в рік. [5, с. 31].

Слід особливо сказати про вигоду, яку отримує не тільки економіка в цілому, але й державний бюджет від експорту робочої сили (податки від фірм-посередників при працевлаштуванні, прями податки від емігрантів до бюджету, якщо це передбачено законодавством і міждержавними угодами). Стосовно робочої сили, розширене відтворення дає можливість як якісного, так і кількісного зростання трудових ресурсів. Головне ж в тому, що постійні зустрічні потоки мігрантів і реемігрантів дозволяють "пропустити" робочу силу або принаймні найбільш активну її частину через зарубіжні ринки праці, стимулювати процес її відтворення.

Вільна міжнародна міграція робочої сили з чисто економічної точки зору поділяє суспільство на тих, хто виграв і тих, хто програв. Це обумовлює як неоднозначне відношення суспільства до мігрантів, так і об'єктивну необхідність державного регулювання міграційних процесів.

Крім певного виграшу країни від міжнародної міграції робочої сили економіка країни може нести й втрати від зовнішньої трудової міграції. Економічні втрати можна поділити за такими напрямками розрахунку.

1) Розрахунок втрати від зовнішньої міграції економічно активного населення країни здійснюється за формулою:

$$L_{\text{емігр.}} = S_x^{\text{ем}} E_x W_x, \quad (1)$$

де $S_x^{\text{ем}}$ – чисельність емігрантів відповідної вікової категорії, осіб; E_x – рівень економічної активності за віковими групами; W_x – повікова продуктивність праці, грн.

2) Розрахунок економічних втрат у період адаптації мігрантів (до нових умов праці, проживання, соціальної сфери, суспільних відносин) здійснюється за формулою:

$$L_{\text{мігр.}} = \frac{S_x^{\text{ім}} E_x W_x}{2}, \quad (2)$$

де $S_x^{\text{ім}}$ – чисельність іммігрантів відповідної вікової категорії, осіб; E_x – рівень економічної активності за віковими групами; W_x – повікова продуктивність праці, грн

3) Розрахунок економічних втрат від скорочення віддачі від інвестицій у людський капітал, освіту, враховує:

✓ по-перше, витрати на дошкільну та шкільну освіту на одну дитину за рік;

✓ по-друге, витрати держави на вищу освіту на одну людину за рік.

Необхідно відмітити, що адаптація мігрантів у сфері проживання включає пристосування до нового соціально-демографічного середовища, до статусної специфіки населених місць, економічних, соціальних, географічних умов тощо. В основу розрахунків покладено гіпотезу, що на адаптацію в середньому на працівника-іммігранта приходиться півроку, оскільки у даній період відбувається так звана стадія приживаності та інтеграції мігрантів на новому місці роботи, у новому колективі та у суспільстві в цілому. Відповідно до наведеної методики у 2006 році Україна мала недовиробництво ВВП за рахунок вибуття економічно активного населення на суму 337307086 грн., а недовиробництво ВВП за рахунок адаптації іммігрантів 200216711 грн. Враховуючи тенденції, що склалися у 2005-2006 р.р. щодо освітньої структури мігрантів розраховані витрати держави від відтоку людського капіталу склали 775308161 грн. Таким чином, сукупний розмір економічних втрат від зовнішньої міграції за 2006 рік становив 1312,84 млн. грн., що складає 0,3 ВВП. [6]. Ці розрахунки приведені на основі офіційних даних державної статистики України, але реальні показники обсягів міграції є значно вищими.

Окрім зазначених негативних наслідків від зовнішньої міграції, що притаманні Україні, то слід нагадати і про соціальні, які можуть виражатися у формуванні неповної сім'ї, утворенні позашлюбної сім'ї без розриву стосунків у офіційній сім'ї, переоцінка особистих якостей інших членів сім'ї та трансформація демографічної поведінки, яка часто завершується розлученням, зростання суперечностей мотивів, цілей, функціонально-рольових позицій, особистих характеристик подружжя, зменшення толерантності членів сім'ї, що наближує до розлучення, орієнтація на малодітну сім'ю, збільшення кількості покинутих батьками дітей та батьків похилого віку, переважання раціонального і матеріального розрахунку при створенні сім'ї тощо. Таким чином, міжнародна міграція робочої сили, як інструмент переміщення населення, є одним з найбагатоаспектніших соціально-економічних процесів.

Щодо сучасного стану зайнятості працездатного населення України, то статистика свідчить про стійку тенденцію її зниження. Чисельність громадян України у віці 15-17 років, які активно шукали роботу, готові були приступити до неї, намагалися організувати власну справу, або знайшли роботу та чекали на відповідь, які за методологією Міжнародної організації праці (МОП) відносилися до безробітних. У середньому за 2007 рік становила 1,3 млн. громадян, з яких 99,4 % склали особи працездатного віку. [7]

В умовах глобалізації світової економіки, надлишок робочої сили в Україні та можливості збільшення її експорту, що суттєво впливає на конкурентоспроможність національної економіки, не може не викликати занепокоєння та відчуття безпеки. Такий стан, з одного боку, підтверджує висновок про поглиблення економічної кризи, з іншого боку позбавляє економічну сферу України значної й найактивнішої частини трудових ресурсів.

Найбільш вагомим проблемою міжнародної міграції робочої сили в Україні є відтік найбільш кваліфікованих та тих, що мають вищу працівників. Нерегульованість українського законодавства щодо питань функціонування та експорту інформаційних технологій може призвести до втрати фахівців з цієї галузі і, як наслідок, значної втрати інтелектуального потенціалу країни.

Можна виділити такі чотири блоки негативних наслідків "відтоку умів":

1. Послаблення науково-технічного потенціалу, що гальмує наукове і соціально-економічне зростання, породжує складнощі з підготовкою молодих науковців і

спеціалістів, і, таким чином створює перешкоди на шляху інтеграції до світового науково-технічного співтовариства.

2. Держава-донор не повертає понесені нею витрати на навчання, виховання, підвищення кваліфікації осіб, які емігрують.

3. Значною є втрачена вигода, що дорівнює очікуваному вкладу емігрантів в науку, економіку, соціальний розвиток країни, при умові відмови їх від еміграції.

4. Країна-донор несе також відчутні демографічні втрати, порушується режим соціальної репродукції. [8, с.57]

Внаслідок погіршення можливостей науково-дослідної роботи і серйозних соціально-економічних проблем, які впливають на творчу працю, багато вчених виїжджає за кордон через професійні і економічні причини. Із загальної кількості фахівців вищої кваліфікації, що виїхали за межі України у 2007 році, 29 % складають науковці у віці до 40 років, третина – у віці 41-50 років. [9] Причина цього полягає у різкому скороченні попиту на результати вітчизняних науково-технічних розробок і недостатньому фінансуванні. За умов непомірного податкового тиску, незахищеності внутрішнього ринку, жорсткої конкуренції і нічим не обмеженої економічної експансії з-за кордону, виробництво власної продукції (зокрема, високотехнологічної) стає вкрай не вигідним, а недостатня доходна частина державного бюджету не дозволяє фінансувати науку навіть на мінімально необхідному рівні.

Таким чином можна зробити висновки, що основними проблемами міжнародної міграції в Україні є втрати економіки України від зменшення працездатного населення, нестача вільних кваліфікованих працівників на ринку праці країн, еміграція наукових трудових ресурсів за межі України, внаслідок чого зменшується науково-інноваційний потенціал розвитку економіки України.

Все це вимагає необхідність регулювання міграційних процесів в Україні, і відповідно формуванню дієвої державної міграційної політики. Міграційна політика – це система засобів, за допомогою яких держава регулює потоки мігрантів для досягнення цілей, що відповідають інтересам розвитку суспільства. [10, с.10] Розбудовуючи міграційну політику, Україна повинна керуватися загальноновизнаними міжнародними принципами: право на вільне пересування і вибір місця проживання у своїй країні; право залишити будь-яку країну, включаючи власну, і повертатися до своєї країни; право на захист сім'ї право шукати притулку від переслідувань в інших країнах і користуватися цим притулком; право на громадянство, а також його заміну; право іноземця, особи без громадянства, яка легально перебуває в державі, на захист від депортації; право на забезпечення специфічних потреб осіб, які належать до національних меншин. [10, с.154]

Регулювання міграційних процесів – це специфічна сфера соціальної політики, яка реалізується комплексом правових, адміністративних, економічних методів. Економічні методи регулювання – це система прийомів і способів прямого впливу на соціально-економічні процеси з дотриманням вимог економічних законів за певних товарно-грошових відносин із використанням економічних інструментів. До економічних методів регулювання належать: прогнозування, планування, матеріальне стимулювання і санкції, фінансування й кредитування, використання таких економічних категорій як заробітна плата, ціна, тощо. [11, с.47]

Відповідно до визначених методів регулювання, загальних інструментів державного регулювання і основних задач, що стоять перед державою у міграційній сфері, вона може використовувати наступні інструменти:

✓ Закони і нормативно-правові документи. Регулювання міграційних процесів передбачає формування,

удосконалення та реалізації національного законодавства з питань міграції; розвиток інституту ліцензування господарської діяльності з посередництва у працевлаштуванні громадян України за кордоном, посилення їх соціального захисту та запобігання торгівлі людьми;

✓ Соціальна політика. Створення місткого і привабливого внутрішнього ринку праці, посилення мотивації до легальної зайнятості; створення системи адаптації та інтеграції мігрантів.

✓ Зовнішня діяльність. Приєднання України до багатосторонніх міжнародних договорів з питань праці та соціального захисту трудових мігрантів та забезпечення їх реалізації; укладання міждержавних договорів щодо працевлаштування трудових мігрантів тощо;

✓ Фінансова політика, в тому числі пільгово-бюджетна. Застосування системи пільг із валютних вкладів та переказів мігрантів, перш – а все, з метою виведення трудових доходів з "тіні", використання внутрішніх займів (цінних паперів) з метою ефективного використання заощаджень мігрантів. Здійснення міжнародних платежів-компенсацій через розробку погоджених витрат і взаємних бюджетних платежів, пов'язаних з обміном працівниками;

✓ Митна політика передбачає встановлення митного контролю та регулює процеси вивозу та ввозу до країни товарів певного виду, матеріальних благ та цінностей; застосування митних пільг для працівників-емігрантів, що повертаються на батьківщину; отримання митних преференцій, що обумовлюються у міжнародних договорах;

✓ Інвестиційна політика повинна сприяти створенню інвестиційного клімату, дозвіл тимчасовим мігрантам здійснювати інвестиції на пільгових умовах, розробка програм стимулювання самозайнятості та підприємництва;

✓ Інноваційна політика та політика науково-технічного розвитку. Розробка та реалізація інноваційних проектів та програм з метою сприяння розвитку інновацій, реалізація програм продуктивної зайнятості, розробка і впровадження програм підвищення кваліфікації та перекваліфікації мігрантів;

✓ Регіональна політика полягає у розробці та реалізації регіональних міграційних програм з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку регіонів, розвитку процесів міграції, їх обсягів та інтенсивності, складу мігрантів та рівня міграційної активності населення;

✓ Інформаційна політика. Створення інформаційних центрів, надання консалтингових послуг як емігрантам про зміни, що відбуваються у країні, за час їх відсутності, так і іммігрантам про основні права та обов'язки, умови працевлаштування та проживання тощо; проведення інформаційних компаній, націлених на роботодавців та найманих працівників з інформування суб'єктів міграційних відносин про наявність вакансій на місцевому, національному та міжнародному ринках праці.

Отже, формування та реалізація державної міграційної політики, визначення масштабів, конкретних форм і методів регулювання повинні бути чітко окреслені і визначені у національній моделі міграційної політики, що дозволить підвищити функціонування національної економіки за рахунок міграційних процесів.

1. Ивахнюк И.В. Международная трудовая миграция: Учебное пособие. – М.: Экономический факультет МГУ, ТЕНС, 2005. – 286с.
2. www.ilo.org – Сайт Міжнародної організації праці; 3. Пурожков С., Малиновская Е., Хомра А. Внешние трудовые миграции в Украине: социально-экономический аспект: Монография (Совет нац. безопасности и обороны Украины. Нац. ин-т проблем международной безопасности). – К.: НИПМБ, 2003. – С. 134; 4. McConell, Campbell R. Contemporary labor economics / McConell, Campbell R., Stanlay L. Brue. – McGraw-Hill, Inc. – 3 rd ed. – 1992. – 98 p.; 5. Никольская Г.К. Иммигранты на рынке труда развитых стран // Труд за рубежом. – 2007. – №4. – С. 17-33; 6. www.icps.kiev.ua – Сайт Міжнародного центру перспективних досліджень; 7. www.ukrstat.gov.ua – Сайт Державного комітету

статистики України; 8. Цапекно І. Соціально-політичні наслідки міжнародної міграції населення // Мировая економіка і міжнародні відносини. – 2006. – №3. – С.52-63; 9. Вовкани С., Копистянська Х. Розвиток інтелектуального потенціалу та зовнішньоміграційні процеси // Регіональна економіка. – 2007. – №3. – С.23-32; 10. Чечевич С.Б. Елементарний курс міграційного права України: Конспект

лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: МАУП, 2004. – 216 с.; 11. Данюк М., Леонченко О. Удосконалення державної міграційної політики України // Україна: аспекти праці. – 2007. – №6. – С.47-51.

Надійшла до редколегії 24.02.2009

Г. Лозова, канд. екон. наук, доц.

НАКОПИЧУВАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ

Робота присвячена аналізу такого сегменту як накопичувальне страхування життя на страховому ринку України, порівнянню їх із загальносвітовими тенденціями в цій сфері, а також обґрунтуванню заходів щодо посилення конкурентних позицій національних страхових компаній.

The article is devoted to the analysis of development the competitive relations on the insurance market of Ukraine, comparison them with global tendencies in this sphere. The author bases some arguments of measures on amplification of competitive positions the national insurance companies in the world market.

Постановка проблеми. Комплексне дослідження медико-демографічної ситуації в Україні в 2007-2008 роках, проведене державними органами, засвідчило, що українці страждають від впливу економічної, демографічної та екологічної криз, які взаємопосилюються. В підсумку кількість населення в країні стрімко зменшується. Так за даними Держкомстату, кількість населення в країні за останні 10 років скоротилася на 3 млн 889 тис осіб або на 7,7 %. При чому значна частина постраждалих або померлих – це чоловіки працездатного віку, оскільки саме ця категорія населення найбільше страждає від несприятливих умов праці в галузях з підвищеним ризиком травматизму, від шкідливих звичок і ведення нездорового способу життя. Отже, коли людина потрапляє в біду страховий захист у вигляді страхування життя дозволяє їй відновити працездатність або забезпечити собі гідні умови життя. З іншого боку, у випадку втрати годувальника – а це трагедія і моральна, і матеріальна для родини, – наявність страхового полісу за програмою накопичувального страхування життя в певній мірі дозволяє родині витримати випробування. І діти, і дружина є матеріально захищені. На жаль, низька страхова культура населення і недовіра з боку суспільства не дозволяють українцям в повній мірі скористатися тими перевагами, що надає страхування життя.

Роль страхових відносин у соціально-орієнтованих ринкових економіках визначається, насамперед, як механізму реалізації безпеки, однієї з фундаментальних потреб людини, а також засобу концентрації капіталу, зокрема фізичних осіб. Страхування виступає як потужний двигун підвищення інвестиційного потенціалу країни, як механізм розв'язання гострих соціальних та економічних проблем як суспільства в цілому, так і окремого індивіда. Наприклад, в США старе страхування життя забезпечує 30 % ресурсів економіки, в Швейцарії – 70 % [1]. Отже, розвиток страхування життя, зокрема накопичувального страхування можна визначити як одне з пріоритетних завдань національної економіки. При чому формування страхового ринку повинно відбуватися цивілізовано, з врахуванням передових загальносвітових тенденцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування та розвитку страхування життя та страхового ринку в Україні присвячено ряд наукових праць, зокрема таких відомих науковців та практиків, як: В.Базилевича, О.Філонюка, В.Фурмана, Ч. Гиффорда та інших вітчизняних та іноземних економістів.

Невирешені раніше частини загальної проблеми. Проте в сучасній літературі недостатня увага приділяється вивченню специфіки розвитку накопичувального страхування життя на українському страховому ринку і

визначенню основних напрямків популяризації цих програм в суспільстві

Цілі статті. Метою даної роботи було дослідження формування такого сегменту страхового ринку України як накопичувальне страхування життя в контексті вивчення світового досвіду в цій сфері та обґрунтування заходів як на макrorівні, так і на рівні окремої компанії, що дозволили б в майбутньому національним страховим компаніям успішно конкурувати за споживача.

Викладення основного матеріалу. Відносини у сфері страхування життя в Україні регулюються відповідними положеннями Конституції України, міжнародними угодами, підписаними та ратифікованими Україною, а також відповідними Законами України та нормативно-законодавчими актами.

В Україні ринок страхування є одним із динамічно зростаючих і високо рентабельних секторів економіки. За оцінками Держфінпослуг, 37 % страховальників в Україні мають рентабельність вище 50 %, що обумовлено, насамперед, низьким рівнем страхових виплат – 5,6 %. За оцінками експертів, це один з найнижчих показників в Європі. В той же час частина компаній є на сьогодні збитковими. Нині (станом на 1.10.2008) на українському страховому ринку працює близько 12 % компаній, що займаються страхуванням життя, решта – іншим страхуванням, крім страхування життя. В той же час у порівнянні з підсумками 2007 року не відбулося суттєвого зростання капіталу страхових компаній, натомість спостерігалось навіть певне зниження страхових резервів.

Саме через низьку капіталізацію і високі ризики, приртаманні вітчизняній економіці, національні страхові компанії мають досить низькі міжнародні корпоративні рейтинги, за якими визначається рівень надійності та конкурентоспроможності фірми. Враховуючи, що рейтинг національної компанії завжди на позицію нижче рейтингу країни, то національна страхова компанія за міжнародними стандартами може отримати рейтинг на рівні В3 і нижче. Зрозуміло, що такі низькі позиції в міжнародних рейтингах можуть відштовхнути потенційних клієнтів, адже накопичувальне страхування життя – це довгострокове страхування, принаймні на 10-20 років, протягом яких людина добровільно щороку має вносити в страхову компанію свої гроші, в надії через 10-20 років мати страхове відшкодування і забезпечити собі достойну старість.

Враховуючи привабливість і потенціал росту ринку страхування життя, значний інтерес до нього виявляють іноземні інвестори. Серед інвесторів, що проявляють інтерес до українського страхового ринку, в 2007-2008 роках особливу активність виявили російські та європейські компанії. Наприклад, російський бізнес контролює на сьогодні такі відомі українські компанії як СК "Капітал", СК "Остра-Київ", СК "Європейський страховий альянс".